

Marie Robert

DECARTEAZĂ ÎNDOIELILE CU
DESCARTES

traducere din limba franceză de
CORNELIA RĂDULESCU

construiește cabane și îmi asigură soliditatea unui zgârie-nori.
Sau să-i mulțumesc dragului meu Coco, a cărui rigoare și rectitudine îmi locuiesc spiritul și sunt mai eficiente decât un supra-eu.
Mai mult ca oricând, ție îți datorez această a doua carte a mea.
Îți mulțumesc că ai văzut atâtea filme!

Însă aceste pagini n-ar exista dacă Susanna, Emmanuelle și Léonard nu s-ar fi aplecat asupra leagănului meu de tânăr autor, dacă Claire nu le-ar fi brodat, dacă Djohr n-ar fi acceptat să-și pună talentul în slujba unui joc de cărți, dacă Charlotte n-ar fi avut un simț special pentru lumină, dacă altă Charlotte și altă Marie n-ar ști să vorbească atât de bine despre ea. Vă mulțumesc infinit, cu voi chiar că mă simt răsfățată.

Pe urmă, trebuie să recunosc cinstit, în aceste cuvinte se regăsesc și ai voștri. Verile de la Cap Ferret, *whatsapp*-urile Simonettei, râsul și încrederea Flaviei, siguranța lui Audrey, sărutările lui Simon și ale Leei, vobletele feminine ale Liei și Claudiei, vacile Marinei și ale lui Vincent, dedicațiile elevilor mei, pozițiile de yoga ale lui Claire, meniurile lui Odette... Lucruri care te fac pe cât de fericit, pe atât de viu.

Dar există, în primul rând, încurajările dragilor mei cititori, pasiunea librarilor, complicitatea tuturor celor care, alegând o carte, decid să facă o lume.

Vă mulțumesc tuturor.

Cuprins

Cuvânt-înainte.....	7
ROUSSEAU LA DISNEYLAND	
Sau loopingurile Educației	9
MONTAIGNE, ÎN RITMUL MEU	
Sau cursa pierdută cu lentoarea	21
DESCARTES CA SĂ SPUI DA	
Sau îndoiește-te ca să poți sări mai bine.....	33
FOUCAULT SE REVOLTĂ	
Sau cum să-ți cucerești Libertatea	45
SARTRE À LA CRÈME	
Sau infernul e rușinea	57

Sau un om tolerant are întotdeauna dreptate.....69

UN RICOEUR DREPT ÎN NAS

Sau upercutul identității81

SIMONE DE BEAUVOIR ȘI DORUL DE DUCĂ

Sau cum se naște o femeie93

CAMUS LA MIJLOC DE CODRU DES

Sau natură și sensibilitate107

VALÉRY ȘI RÂSUL PROSTESC

Sau cum să-ți învingi timiditatea.....119

BAUDRILLARD LOVERS

Sau cum să te reconectezi la realitate.....131

SIMONE WEIL ȘI STAREA DE VEGHE

Sau curajul de a lua viața în piept143

Mulțumiri.....155

WITH LOVE,
BAROQUE

În sfârșit, a venit și ceasul când ai cedat și le vei satisface copiilor o dorință veche. Căci în ultimele luni au elaborat o adevărată strategie care să transforme parcul de distracții într-un element inconturnabil al Educației. Mezina evoca nevoia de feerie, atingându-ți astfel coarda cea mai sensibilă. Băiatul cel mic prefera comparația: toți colegii lui cunoșteau distracțiile acelea *pe de rost*. Dar cel mare, care ți-a reamintit că-i promiseseși să-l duci când va face zece ani și risca să atingă majoratul până atunci, a fost cel care te-a convins. De data asta erai dispusă să fii mama perfectă, gata să se sacrifice și să petreacă o sâmbătă întreagă printre mii de oameni și personaje deghezate. Fericirea progeniturilor era mai importantă decât liniștea de acasă; și, în fond, câteva loopinguri aveau să dea mai mult volum coafurii tale.

Odată rezervate, biletele lipite pe frigider îi fac pe copii să-și țină nerăbdarea în frâu. Te uiți la ei, cu un surâs tandru în colțul gurii, ești sigură că veți construi împreună amintiri de neșters. Și vine și ziua atât de

așteptată în care familia ta va putea savura magia acestui loc. În mașină, ei studiază atent planul parcului. Traseul devine subiect de dezbatere aproape politică asupra alegerii atracțiilor și a ordinii lor. Cel mare strigă tare: „Ce, ești prost? Sigur că ne suim direct în trenul groazei!” Ți se par cam agitați și îi rogi să vorbească mai încet.

De cum ați coborât, cei trei copii trec de-a valma prin ușa de siguranță și o iau la goană spre prima... activitate. Degeaba strigi după ei să meargă mai încet, sunt de-acum departe. Din fericire, cele șaptezeci și patru de minute de așteptare indicate pe panou îi potolesc cât de cât. Numai că, după un sfert de oră, cea mică întreabă gemând de ce timpul trece atât de încet și te roagă să-i cumperi o bandană cu sclipici. O asemenea lipsă de sobrietate te umple de oroare, refuzi, dar accepți când vezi că mezinul se apucă s-o tragă de coada-de-cal, găsind că e „cool” să-și enerveze sora. Începi să te simți agasată, zâmbetul îți cam îngheață la gândul că nu e decât începutul.

A trecut o oră; cel mare, care a stat cu nasul în telefon, propune să săriți peste o barieră ca să câștigați astfel vreo zece locuri; te superi și îi repeți regulile esențiale ale respectului față de semenii. Ai impresia că acești copii ai tăi sunt niște sălbatici și, parcă amortiți, te întrebi cine naiba i-a crescut. Ultimele minute la coadă readuc zâmbetele tuturor, vă urcați triumfători în vagon, gata să urlați cât vă țin plămâni. Senzațiile te încântă, dar după doar un minut și treizeci de secunde vi se spune că asta a fost tot și

trebuie să vă grăbiți spre ieșire. Îți revii cu greu după distanța dintre timpul de așteptare și cel de plăcere, cufundată în gânduri nu-l auzi pe băiat când spune „Mami, mi-e rău”. E deja prea târziu când constăți că, la fel de verde la față ca un personaj de desen animat, copilul a avut buna idee să vomite fix pe geanta ta. Episod care nu-i impresionează defel pe ceilalți frați, prea ocupați să bifeze altă atracție de pe lista dorințelor.

Cea de-a doua coadă lasă timp copilului bolnăvior să-și revină și își revine atât de bine că după câteva minute moare de foame și cere să-i cumperi tot ce a produs în ultimii ani industria zahărului. Îi faci morală și îi spui că dulciurile dăunează grav sănătății, în timp ce el devorează cu plăcere o baghetă trasă în ciocolată. Începe să bată vântul, simți că principiile tale... s-au dus cu vântul. Te gândești apreciativ la camera ta, în care te-ai fi simțit atât de bine. Prima parte a zilei se scurge între turul magazinelor, al toaletelor și al dojenilor adresate progeniturii. Paradisul copiilor devine purgatoriul tău parental.

După ce le-ai oferit un prânz care le-a permis descendenților tăi să se bată cu cartofi prăjiți, hotărâști să dedici după-amiaza universului prințeselor și al poveștilor care se termină cu bine. Între timp a început o ploaie zdravănă, prilej cu care copiii tăi țopăie voios prin băltoace. Muzica tenace care se aude peste tot pare că a fost compusă special ca să te enerveze – și reușește. Între două activități, fetița își rățăcește bandana cu sclipici. Și doar i-ai spus să fie

atență. Băieții se bat în acest timp cu săbii laser. Nervii tăi joacă tontoroiul. Ai senzația că ai ratat totul. Ziua asta, ca și maternitatea, n-are nimic dintr-un basm. Copiii fac ce vor, te întrebi ce-o să iasă din ei.

De jur-împrejur, decorul în 50 de nuanțe de roz-bombon îi exasperează pe cei doi adolescenți care își dau ochii peste cap în prezența acestor „chestii pentru bebeluși”, preferând frisoanele loopingurilor șarmului prințeselor. Plictisiți, le dă prin cap să fure coroana unui angajat al parcului deghizat în Făt-Frumos. Apare serviciul de pază, ești rugată să-ți „controlezi mai bine copiii”. Cuvinte care îți pun capac, este ultimul afront care îți subliniază eșecul educativ. Vertebrele cervicale, oricum fragilizate de zguduituri și accelerări, se blochează complet. Pradă unei furii necontrolabile, începi să urli și juri înaintea personajelor de desen animat că nu mai pui piciorul aici în vecii vecilor. Ești epuizată, plângi, simți că te-ai transformat într-o vrăjitoare. Drept reacție, cel mare te privește circumspect (ceilalți doi își termină imperturbabili îngheta): „Ce te-a apucat, mami? Doar ne-am distrat de minune!” Insolența asta te dă peste cap. Îți vine să-i lași acolo și să pleci. Tot ce credeai despre *parenting* se topește într-o clipă, nervii îți sunt întinși precum cocul Frumoasei-din-Pădurea-Adormită. Agasată, tristă și dezarmată, e musai să vină cineva în ajutorul tău pentru a repune bazele educației copiilor, altminteri îi lași printre cei șapte pitici!

CE SPUNE ROUSSEAU DESPRE TOATE ASTEA?

E de la sine înțeles că un tip care și-a plasat cei cinci copii într-o instituție, declarând că nu se mai poate ocupa de ei, nu e tocmai un model. Și totuși Jean-Jacques Rousseau, eminentul filozof al *Contractului social*, a fost și unul dintre gânditorii care au bulversat cel mai mult viziunea noastră despre copilărie, pentru că a știut să o abordeze în singularitatea ei, nu ca un bruion al vieții adulte. În tratatul său *Émile sau despre educație*, Rousseau apare ca un pionier al pedagogiei și va deveni aliatul tău sâmbăta viitoare când te vei plimba cu copiii.

Dacă te lași pradă emoțiilor și spiritul tău nu își mai poate stăpâni furia, asta se întâmplă pentru că ai impresia că nu-ți mai poți încadra în mod corect copiii. Au fost capricioși, obraznici, neascultători, au dat dovadă de prost-gust etc.; ziua trebuia să fie radioasă, totuși senzația ta e că ieșirea asta la parcul de distracții le-a trezit purtările cele mai rele. Te-ai enervat. Iar pentru că la originea educației lor ești chiar tu, pe tine te blamezi. Degeaba îi cerți și îți piți la ei, nimic nu-i atinge. Nu-i mai stăpânești deloc. Tocmai de aici pornește și Rousseau, care reflectează asupra ideii de a-i ține pe copii supuși directivelor noastre, cu scopul de a integra cât mai bine lumea adulților.

Pentru a ne transmite viziunea, filozoful realizează, cu originalitate și precizie, portretul unui elev imaginar, un orfan pe nume *Émile*. Cartea se ambiționează să prezinte educația acestuia din leagăn până la vârsta adultă.

Rousseau se ocupă mai întâi de prima copilărie, neuitând niciun detaliu, de la alegerea doicii până la temperatura ideală a băii. Trece apoi la vârsta la care *Émile* începe să vorbească și când i se dezvoltă atât simțurile, cât și rațiunea, abordează în continuare „vârsta forței”, când adolescentul crește „mai repede decât nevoile sale”. În fine, „momentul critic” al pubertății. Prin urmare, filozoful nu omite nicio etapă și se ocupă de toate elementele la care progenitura ta poate fi expusă.

Deși Rousseau abordează multe aspecte, toate converg către același țel esențial: autonomia copilului, iar din acest punct de vedere privirea sa e realmente novatoare, mai ales pentru secolul al XVIII-lea. Ce vrea să ne spună el este că un copil e un individ în toată regula, nu doar o prelungire a părinților săi. Dacă Rousseau s-a aplecat atât de mult asupra respectării libertății fiecăruia, acest lucru se aplică și educației. Or, constată el, aceasta rezidă de cele mai multe ori în a forța copilul să dobândească regulile sau purtările stabilite de societate. Refrenul transmiterii acestora se limitează de prea multe ori la „Nu face asta, n-ai voie”, lucru care-i epuizează pe părinți și-i descurajează pe copii. Așa că Rousseau schimbă radical perspectiva, inversând ordinea priorităților: pe primul loc nu se află societatea, ci copilul.

Prin urmare, educația trebuie să „considere omul în om și copilul în copil”. Misiunea părinților este să însoțească pas cu pas acest individ singular în devenirea sa, ca să ajungă să fie el însuși, nu o ființă care se conformează

așteptărilor unui grup. Pentru filozof, societatea e sinonimă cu inegalitatea și servitutea. Omul devine dependent de recunoașterea socială. Ca să schimbe asta, Rousseau preconizează ca *Émile* să primească „o educație conformă cu natura”, să fie lăsat să-și experimenteze autonomia. În ideea că trebuie să treacă prin aceste experiențe el însuși, nu ghidat sau condus de un învățător. Pledează deci pentru un empirism radical, în care copilul cunoaște lumea în mod direct, învață, descoperă, încearcă și elaborează. Pe scurt, o lume în care încă de la vârsta cea mai fragedă putem fi actorii vieții noastre și eliberați de adulți.

Firește, propunerea e un pic extremă; nu prea te vezi lăsându-ți fata în legea ei la o coadă, pe mezin îndopându-se cu dulciuri și pe cel mare bătându-se cu frate-său sub pretext că trebuie să-i lași liberi. În plus, natura nu seamănă cu un parc de atracții. Aici, temerea – legitimă – este ca gândirea lui Rousseau să nu ducă la formarea unor adulți prost-crescuți și neadaptați, incapabili să se plieze pe un cadru profesional sau intim. Bineînțeles, trebuie să adaptăm cumva condițiile fixate de el, dar, dacă luăm în considerare riscurile, iată că ajungem la alt element de bază al gândirii lui Rousseau: încrederea. Căci autonomia copilului nu poate fi efectivă decât dacă ai încredere în copiii tăi și dacă și ei au încredere în ei. Dacă-i lași în voia lor, fără să le ceri să facă eforturi sau să aibă o comportare anume, înseamnă să-i asiguri că vor profita de experiențele lor, că vor învăța prin forțe proprii ce e bine sau rău pentru ei. Deveniți adulți, vor avea destulă încredere în ei

pentru a se adapta la orice situație. În fond, Rousseau ne îndeamnă să ne creștem copiii de parcă ar muri mâine și să nu privim viitorul cu teamă.

Astfel, chiar dacă ideea unei educații în sânul naturii pare greu de practicat, o zi în care să trăiești clipa prezentă și să uiți de principii e perfect posibilă. Concret, fericirea de a nu țipa și de a nu te epuiza inutil, dar și cea de a profita de o zi „specială”. Părinții fericiți zămislesc copii fericiți. Și nu pentru că tânjesc după o bandană cu sclipici sau se îndoapă preț de douăsprezece ore cu ciocolată nu-și vor găsi drumul în viață. Redu presiunea, lasă deoparte obișnuințele și dă-ți drumul. Fiecare vârstă cu bucuriile ei.

ROUSSEAU, ÎN CÂTEVA RÂNDURI (1712 – 1778)

Născut pe 28 iunie 1712 în republica Genevei, Jean-Jacques Rousseau n-are parte de dragostea maternă, căci mama îi moare la câteva zile după naștere, iar el crește alături de tatăl său, ceasornicarul, care nu va întârzia să-l plaseze în pensiune, apoi ca ucenic pe lângă un gravor. Deja iubitor de libertate, fuge și duce o viață de vagabond. Pasionat de muzică, ajunge la Paris cu gândul de a prezenta un nou sistem de notație muzicală. În capitală o întâlnește pe mama celor cinci copii ai săi, pe care o va părăsi. Dar tot atunci îl cunoaște pe Diderot și își începe existența de filozof publicând în 1750 *Discurs asupra*

științelor și artelor, în care cultura modernă e prezentată ca factor de corupere a moravurilor. Își continuă teza în *Discurs asupra originii și bazelor inegalității oamenilor*, în 1751. Viziunea sa sinistră despre viață și societate provoacă acuze printre ceilalți filozofi ai Luminilor. În ciuda succesului cărții, se simte izolat. În 1762 apar operele sale cele mai faimoase: *Despre contractul social*, care tratează suveranitatea poporului, și *Émile*, care vorbește despre suveranitatea copilului. Ambele suportă cenzura, în plus, Voltaire îi decredibilizează ideile educative, dezvăluind public că și-a abandonat copiii. Neînțeleșul Rousseau se refugiază în Elveția și încearcă să se reabiliteze în una dintre ultimele sale scrieri, *Confesiunile*, apărută în 1770. Moare într-o singurătate teribilă, însă succesul postmodern al cărților sale e considerabil, chiar și Kant îl va admira. În 1794, cenușa îi va fi dusă la Panteon, la fel ca a lui Voltaire, legându-i astfel pe cei doi filozofi etern dușmani.

CARTEA ANTICRIZĂ „ÉMILE SAU DESPRE EDUCAȚIE“

În lucrarea publicată în 1762, Rousseau propune un veritabil tratat de educație prin intermediul lui Émile, un personaj fictiv, menit a-i alimenta propriile păreri despre copilărie la vârsta adultă. Deși unele teze pot părea astăzi absurde, are meritul de a face din copil un individ în toată